

Nr 51

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående vissa frågor rörande statliga företag; given Stockholms slott den 8 mars 1968.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag om vilkas avlåtande till riksdagen föredraganden hemställt.

GUSTAF ADOLF

Krister Wickman

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås bildande av ett bolag för olje- och naturgasprospektering. Avsikten är att bolaget under de fem första verksamhetsåren skall utföra prospekteringsarbeten för 100 milj. kr. Bolagets aktiekapital avses uppgå till lägst 5 milj. kr. och högst 15 milj. kr.

Vidare föreslås bildande av ett bolag med staten och Skellefteå stad som delägare för utbyggnad av Bastusel kraftstation. Den sammanlagda anläggningskostnaden beräknas till 172 milj. kr.

Förslag läggs också fram angående ändring av vissa lånevillkor i samband med försäljning av Laxå Bruks AB samt angående nyteckning av aktier i Kalmar Verkstads AB. I propositionen lämnas inledningsvis en kortfattad översikt även över vissa andra frågor som rör statliga företag.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet på Stockholms slott den 8 mars 1968.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena NILSSON, statsråden STRÄNG, ANDERSSON, LANGE, KLING, JOHANSSON, HOLMQVIST, ASPLING, PALME, SVEN-ERIC NILSSON, GUSTAFSSON, GEIJER, ODHNOFF, WICKMAN, MOBERG.

Statsrådet Wickman anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter *vissa frågor rörande statliga företag*, och anför.

Inom finansdepartementets s. k. ekonomienheter har arbetet under det gångna året inriktats på bl. a. att ytterligare öka förutsättningarna för ett kraftfullt utövande av statens ägarfunktion i företagen inom ekonomienheternas verksamhetsområde och för en expansion av det statliga företagandet samt att ytterligare klarlägga behovet av resurser för energiförsörjningen i landet.

Beträffande de statliga företagen har arbetet främst koncentrerats till att överväga det långsiktiga syftet med ägandet av de särskilda företagen, att precisera företagens målsättningar samt att intensifiera kontrollen av att dessa målsättningar fullföljs. Därvid har ett av det statliga företagandets speciella problem ägnats särskild uppmärksamhet, nämligen den målkonflikt som uppstår om statsmakterna förväntar sig att ett företag skall dels ge en god förräntning på det i rörelsen arbetande kapitalet, dels svara för speciella uppgifter beträffande beredskap, lokalisering, sysselsättning etc. Ibland är dessa krav svåra att förena. Det är därför viktigt för företagets framtid och utveckling att ledningen ges en målsättning som uttrycks i klara, operativa termer. Annars kan osäkerheten om statsmakternas prioritering av olika mål få en oförmånlig inverkan på företagets utveckling.

Vidare har möjligheterna att förbättra företagsgruppens struktur undersökts. Alternativa utvecklingsvägar för respektive företag har övervägts och ett antal konkreta projekt har studerats. Initiativ till samarbete mellan företagen har också tagits t. ex. vid särskilda kontaktkonferenser mellan chefer på olika nivåer inom företagen.

I detta sammanhang vill jag erinra om den delegation för frågor rörande de statliga företagen som har tillsatts med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 9 februari 1968. Genom delegationen skapas förutsättningar för

en samlad bedömning av hela den statliga företagsgruppen, oavsett företagens departementstillhörighet och juridiska företagsform.

Delegationens uppgift är bl. a. att överväga och framlägga förslag till den långsiktiga vidareutvecklingen och inriktningen av det statliga företaget. Arbetet skall i denna del även inriktas på frågan hur eventuella målkonflikter för företagen skall kunna ges en praktisk lösning.

Delegationen skall vidare pröva möjligheterna till effektivare beslutsordning i frågor som rör företagen, exempelvis hur anvisning av medel till företagens utveckling skall kunna ske i former som inte försvagar företagets konkurrensförmåga i förhållande till andra företag samtidigt som riksdagens kontroll av företagens utveckling upprätthålls. I anslutning härtill skall delegationen med utgångspunkt från tidigare verkställda utredningar överväga frågan om lämplig framtida företagsform för de olika affärsverken. Den skall också undersöka möjligheterna till samordning av de olika departementens arbete beträffande de statliga företagen.

Vidare skall delegationen pröva formerna för ett organiserat samarbete mellan olika statliga företag. Samarbete med privatägda, kommunägda och kooperativa företag bör även kunna komma i fråga.

Delegationens arbete är avsett att resultera i förslag och åtgärder syftande till att skapa bästa möjliga betingelser för ett expansivt och effektivt statligt företagande.

För att statliga företag skall kunna slå in på nya utvecklingslinjer eller realisera konkreta projekt av samarbetsnatur krävs i samma utsträckning som när det är fråga om privata företag omfattande förberedelser och många gånger ett tidsödande förhandlingsarbete. Det är därför endast en del av de projekt som är under arbete vilka hittills nått ett sådant stadium att konkreta resultat kan redovisas. Vissa sådana frågor som förutsätter riksdagens medverkan kommer jag att anmäla i det följande. Dessa frågor avser dels bildande av ett bolag för prospektering efter olja och naturgas, dels bildande av ett bolag för utbyggnad av Bastusel kraftstation, dels ändring av vissa lånevillkor i samband med försäljning av Laxå Bruks AB, dels slutligen nyteckning av aktier i Kalmar Verkstads AB.

Vissa andra frågor som rör de statliga företagen inom ekonomienheternas verksamhetsområde har anmälts eller kommer att anmälas i annat sammanhang. För att ge en samlad bild av de nu aktuella företagsfrågorna finner jag det emellertid lämpligt att i förevarande sammanhang inledningsvis ge en kortfattad översikt över dessa och några andra aktuella frågor, där en information till riksdagen är särskilt påkallad. För närmare upplysningar om olika statliga företags verksamhet m. m. får jag hänvisa till publikationen »Statliga företag».

Skogsföretagsutredningen framlade år 1964 i betänkandet »Statens skogar och skogsindustri» (SOU 1964:7) ett förslag till samordning av do-

mänverket och *AB Statens Skogsindustrier (Assi)*. Betänkandet remissbehandlades i vanlig ordning. Sedan den fortsatta beredningen gett vid handen att utredningens förslag inte utan bearbetning borde läggas till grund för beslut, har frågan om en effektivisering och samordning av statens skogsförvaltning och skogsindustriella verksamhet under år 1967 behandlats av en särskild arbetsgrupp inom finans- och jordbruksdepartementen benämnd skogsföretagsberedningen.

Beredningen har sammanfattat sina överväganden och förslag i en särskild promemoria (Stencil Fi 1967: 16). Bl. a. föreslås inrättandet av en verksstyrelse för domänverket, samordning av domänverket och Assi på styrelseplanet samt upphävande av vissa restriktioner som nu gäller för företagens verksamhet. Promemorian har remissbehandlats varvid förslagen i väsentliga delar har tillstyrkts. Eftersom frågan i huvudsak berör domänverket kommer den inom kort att anmälas av chefen för jordbruksdepartementet.

För att *exploateringen av våra mineraltillgångar* i framtiden skall kunna utvecklas och hävda sig i en ökande internationell konkurrens erfordras att den omhänderhas av effektiva företag. För att skapa de rättsliga förutsättningarna för en rationell utveckling av gruvindustrins struktur pågår en översyn av gruvlagstiftningen. De mellansvenska gruvornas läge och framtidsutsikter är föremål för en särskild utredning. Den statliga prospekterings omfattning och inriktning är likaledes föremål för omprövning.

Kommerskollegium svarar f. n. vid sidan av flera myndighetsfunktioner i fråga om bergsbruket även i väsentliga avseenden för förvaltningen av statens gruvrättigheter. Kollegiet har enligt sin instruktion att utreda och framlägga förslag till utnyttjandet av statens gruvrättigheter. Beslut om ularrendering meddelas av Kungl. Maj:t. Om utnyttjandet av gruvrättigheter innebär att medel behöver anvisas över riksstaten, måste riksdagens godkännande inhämtas.

I fråga om den statliga järnmalmsexploateringen har staten en effektiv organisation i Luossavaara-Kiirunavaara AB (LKAB). Beträffande statens övriga mineralexploatering har, med undantag av AB Statsgruvor, inte någon motsvarande organisation byggts upp. Den kraftigt ökade statliga prospekteringen under senare år, liksom enskilda företags aktivitet avseende fyndigheter, vari staten har kronoandel, har emellertid aktualiserat ställningstaganden till en rad tämligen omfattande gruvprojekt. Även omfattningen i övrigt i framtiden av statens mineralexploatering kan förutses komma att öka betydligt, exempelvis i fråga om uran och legeringsmetaller.

Planerings- och verkställighetsuppgifterna avseende aktuella investeringsprojekt liksom verksamheten i övrigt kräver en industriell och affärsmässig organisation av högsta kvalitet. Den nuvarande organisationen som tillkommit under helt andra förutsättningar än de som f. n. gäller, kan inte an-

ses fylla de krav som numera måste ställas på planeringen för en modern gruvindustri.

Enligt min mening bör ansvaret för exploateringen av statens gruvegen- dom i princip åvila ett aktiebolag med erforderliga tekniska och ekonomiska resurser. I LKAB har staten en organisation, som kan tillgodose de olika krav, som exploateringen ställer. Det finns därför skäl som talar för att LKAB bör helt eller delvis överta ansvaret för exploateringen. Möjligheterna till och formerna för ett övertagande övervägs f. n. inom finansdepartemen- tet, varvid samråd äger rum med företrädare för Sveriges geologiska under- sökning, kommerskollegium, 1964 års geologiutredning och LKAB. Dessa överväganden avser även att uppnå en effektiv samordning av exploateringen med statens mineralprospektering och förvaltning av mineralintressen.

Bland aktuella projekt som kräver ställningstagande inom en nära fram- tid kan nämnas Stekenjokkfyndigheten. Som jag nämnde i årets statsverks- proposition (bil. 9 s. 153) väntas en ny projektering med driftskostnads- och lönsamhetskalkyler föreligga hösten 1968. Därmed torde erforderligt mate- rial finnas för att ta ställning till upptagande av gruvdrift. Om LKAB över- tar exploateringsansvaret för statens gruvrättigheter skapas en ändamåls- enlig organisationsform även beträffande Stekenjokk. Fyndigheten kan då exploateras antingen av LKAB eller av ett särskilt hel- eller delägt dotter- bolag till LKAB. Det bör ankomma på kommerskollegium att efter för- handlingar med LKAB framlägga förslag om arrendeavtal beträffande denna fyndighet.

Ruotivare Gruvaktiebolag bildades år 1905. Enligt bolagsordningen är föremålet för bolagets verksamhet att efter inköp av Ruotivare och Wallatj järnmalmsfält i Norrbottens län idka gruvdrift och fabriksverksamhet och därmed sammanhängande rörelse. Bolaget äger inmutarandelarna och star- ten jordägarandelarna i utmälen inom dessa järnmalmsfält. Malmfyndig- heterna är otillfredsställande kända men har uppskattats till 20 milj. ton med en halt av 45—50 % järn och 11 % titansyra. Regelbunden malmbryt- ning har inte förekommit. Bolagets faktiska verksamhet består i att för- valla utmälen. Kostnaderna, som uppgår till ca 2 000 kr. om året, bestrids från kommerskollegiums omkostnadsanslag enligt särskilt beslut.

Bolaget dominerades ursprungligen av utländska intressen. I juni 1917 — efter tillkomsten av lagen den 30 maj 1916 (nr 156) om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag — utfärdade bolaget 21 royaltförbindelser till ägarna av sammanlagt 365 ak- tier. Förbindelserna, som angavs skola gälla utan laglig preskriptionstid, till- försäkrade ägaren av en aktie 1/400 av en royalt på 25 öre per ton malm som för export, förädling eller försäljning inom landet såldes från eller för- ädlades vid Ruotivare. Förbindelsen skulle upphöra att gälla då under 25 år brutits minst 100 000 ton malm om året. Aktierna överläts sedermera på svenska medborgare.

Staten erbjöds 1939 att köpa aktierna för 250 000 kr. I proposition samma år föreslogs riksdagen att anvisa medel till förvärvet (prop. 1939: 255). Därvid förutsattes att bolaget inte hade andra tillgångar än förenämnda gruvutmål och, bortsett från återstående royaltyförbindelser, inte andra skulder än aktiekapitalet, 400 000 kr. Riksdagen biföll förslaget (SU 1939: 163, rskr 274). Aktierna är numera i statsverkets räkenskaper upptagna till ett sammanlagt värde av 100 kr.

De utmål, som bolaget förvaltar beräknas inte kunna ekonomiskt nyttiggöras för malmbrytning inom överskådlig tid. Detta förhållande har aktualiserat frågan om en avveckling av bolaget. Förberedelser för en avveckling pågår sedan någon tid. Som ett led i dessa förberedelser har ett avtal om avlösen av royaltyförbindelse slutits med den ende innehavare som i laga ordning bevakat sin fordran. Bolaget anser sig därmed löst från dessa sina åtaganden. Styrelsen har föreslagit att bolaget nu skall träda i frivillig likvidation och att i samband därmed bolagets andelar i utmålen överläts till staten. Frågan om avveckling av bolaget kommer i vanlig ordning att behandlas på bolagsstämman.

Föregående år överlämnades till chefen för finansdepartementet ett inom statskontoret i samråd med riksrevisionsverket utarbetat betänkande »Statlig publicering» (SOU 1967: 5) med förslag bl. a. om inrättande av ett förlag för den statliga publiceringsverksamheten. Förslaget berör även frågan om en samordning mellan ett sådant förlag och *Svenska Reproduktionsaktiebolaget (SRA)*. Betänkandet har i vanlig ordning remissbehandlats. Frågan kommer inom kort att anmälas av chefen för finansdepartementet.

Under år 1967 har diskussion förts med överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap om *AB Svensk Torvförädlings* beredskapsuppgifter. En överenskommelse har träffats med innebörden att bolagets skyldighet att hålla viss beredskap för produktion av torvbriketter upphört. Bolagets verksamhet kan därmed koncentreras på produktion och försäljning av jordförbättringsmedel och ges en rent kommersiell målsättning och inriktning.

I proposition till föregående års riksdag (prop. 1967: 128) upplystes att *Törefors AB* på bolagsstämman den 19 april 1967 beslutat träda i likvidation och att man avsåg att avveckla verksamheten. I syfte att bereda möjlighet till täckning av de med avvecklingen förenade kostnaderna föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att bemyndiga Kungl. Maj:t att medge ändrad användning av vissa statens lån till bolaget och att efterge fordran som tillkommer staten på grund av sådant lån. Riksdagen biföll förslaget (SU 1967: 118, rskr 278).

Likvidationsförfarandet fortskrider. Den industriella driften vid bolaget upphörde vid halvårsskiftet 1967. Fortsatt sysselsättning har genom arbetsmarknadsstyrelsens försorg ordnats för flertalet av de 47 personer som

vid tidpunkten för beslutet om likvidationen var anställda i bolaget. F. n. sysselsätts 29 av dem i de gamla arbetslokalerna. Vidare har förhandlingar förts om avgångsbidrag till de anställda. Totalt beräknas avgångsbidragen komma att uppgå till 177 490 kr.

Inneliggande lager har sålts genom förmedling av Laxå Bruks AB. Av maskinparken är endast några smärre objekt osålda.

Förhandlingar pågår om avyttring av bolagets fastigheter. Arbetsmarknadsstyrelsen disponerar f. n. vissa industribyggnader. Som ett grundvillkor för en försäljning gäller att arbetsmarknadsstyrelsen under viss tid skall ha fortsatt tillgång till några av byggnaderna om inte köparen kan bereda motsvarande sysselsättningsmöjligheter. Intresse för ett förvärv av mark och byggnader har visats från privat håll. Samtidigt har Kalix kommun förklarat sig intresserad av att förvärva viss del av markområdet och vissa byggnader för en eventuell industrilokalisering. Möjligheterna till en ändamålsenlig lösning av frågan om fastighetsförsäljningen undersöks nu av likvidatorerna.

Jag övergår nu till att behandla de frågor som förutsätter riksdagens medverkan.

Bildande av ett bolag för olje- och naturgasprospektering

Staten bedrev under åren 1938—1956 prospekteringsarbeten avseende olja och naturgas i sydvästra Skåne. Utom geologiska och geofysiska undersökningar utfördes fem djupborrningar. De sammanlagda kostnaderna uppgick till omkring 6,2 milj. kr. Någon kommersiellt användbar fyndighet påträffades inte men spår av gas och olja kunde konstateras. Fortsatta arbeten ansågs emellertid skola medföra betydande kapitalinvesteringar och ställdes därför på framtiden.

I slutet av 1950-talet påträffades stora naturgasreserver i Nederländerna och en intensifierad olje- och naturgasprospektering inleddes på kontinentalsockeln i Nordsjön och i länderna kring Nordsjön och Östersjön. Därmed aktualiserades förnyade undersökningar i Sverige. Intresset riktade sig nu också mot kontinentalsockeln i Östersjön, som tidigare inte undersökts i detta syfte.

Kungl. Maj:t föreslog i 1965 års statsverksproposition (bil. 12 s. 69—71) att 400 000 kr. skulle anvisas för i huvudsak vissa översiktliga flygmagnetiska undersökningar på de områden, som enligt 1958 års Genèvekonvention om kontinentalsockeln kunde beräknas tillfalla Sverige. Förslaget bifölls av riksdagen (SU 10, rskr 10). Sedermera anvisade Kungl. Maj:t genom beslut den 1 oktober 1965 från fonden för försöksverksamhet och forskning på bränsleområdet (bränslefonden) ytterligare 1,2 milj. kr. för att utföra

vissa seismiska mätningar i Östersjön. Arbetena utfördes av Sveriges geologiska undersökning som i skrivelse den 15 februari 1966 redovisade sina bedömningar av de gjorda undersökningarna. Kostnaderna för en ingående och planmässig utforskning av de i första hand intressanta områdena — Skåne och havsområdet därutån samt Östersjön söder och öster om Gotland — beräknades till 150—200 milj. kr.

Genom beslut den 7 april 1967 anvisade Kungl. Maj:t geologiska undersökningen ytterligare 2,5 milj. kr. från bränslefonden för att utföra oljegeologiska arbeten, däribland vissa borrhningar, i Skåne och på Gotland. Arbetena som nu i huvudsak är avslutade har bekräftat att fortsatta prospekteringsinsatser är motiverade.

De rättsliga förutsättningarna för att eftersöka och utvinna naturtillgångar på kontinentalsockeln regleras genom dels 1958 års Genèvekonvention dels den anknytande svenska lagstiftningen, lagen den 3 juni 1966 (nr 314) om kontinentalsockeln. Rätten att utforska sockeln och utvinna dess naturtillgångar tillkommer enligt denna lag staten. Kungl. Maj:t kan meddela tillstånd för annan än staten att utforska sockeln genom geofysiska mätningar, borrhningar eller på annat sätt och att utvinna naturtillgångar där.

Eftersökande och utvinning av olje- och naturgasfyndigheter på land regleras i lagen den 28 maj 1886 (nr 46) angående stenkolsfyndigheter m. m. Rätt att för utvinnande av olja eller gas genom borrhning eftersöka och bearbeta fyndighet är beroende av koncession, som meddelas av Kungl. Maj:t.

Resultatet av de översiktliga prospekteringsarbetena har visat att de landområden som kan tänkas innehålla olje- och naturgasförekomster har ett nära geologiskt samband med utanför liggande havsområden. Land- och sockelområden bör därför behandlas i ett sammanhang när fortsatt utforskning planeras och koncession ges. Därvid skapas också förutsättningar för att prospekteringen skall kunna ske rationellt och till så låga kostnader som möjligt.

Med utgångspunkt från vad nu sagts har de koncessionsansökningar som kommit in inte tagits upp till avgörande. I stället har överläggningar ägt rum med dels Oljekonsumenterna-OK och Johnsonkoncernen, dels statens vattenfallsverk och LKAB om förutsättningarna att gemensamt organisera och finansiera en mer omfattande prospekteringsinsats för samtliga lovande områden.

Överläggningarna är ännu inte slutförda. Avsikten är att få till stånd ett särskilt aktiebolag för att eftersöka och utvinna olje- och naturgasfyndigheter samt bedriva därmed förenlig verksamhet. Av bolagets aktiekapital, som avses uppgå till lägst 5 och högst 15 milj. kr., förutsätts vattenfallsverket och LKAB teckna 25 % vardera. Det är min förhoppning att återstoden skall tecknas av de företag som sökt koncession och av andra enskilda företag. I den mån enskilda företag inte skulle vara beredda att ta del i bolaget

med 50 % bör de statliga företagen kunna öka sin andel i motsvarande grad. Undersökningskoncessioner för samtliga i sammanhanget intressanta områden förutsätts bli meddelade det nya bolaget under vissa villkor. Koncessionstiden avses utgöra åtta år med skyldighet att utföra arbeten för sammanlagt 100 milj. kr. under de första fem åren. Arbetsskyldigheten för nästföljande tre år bör — efter hörande av bolaget — fastställas av Kungl. Maj:t på sådant sätt att arbetsskyldigheten för de åtta åren motsvarar en kostnad av högst 150 milj. kr. De medel som behövs för bolagets verksamhet avses komma att tillskjutas av delägarna i förhållande till deras aktieinnehav. Delägarna förutsätts få göra avdrag härför vid den årliga inkomstbeskattningen. Om en kommersiell fyndighet påträffas bör bolaget erhålla utvinningstillstånd på vissa villkor. Royalty bör erläggas till staten med belopp som beräknas i förhållande till vinsten på verksamheten. Bolaget bör om så anses lämpligt kunna samarbeta i olika former med utländska företag inom ramen för av Kungl. Maj:t fastställda villkor.

Statens vattenfallsverk har i skrivelse den 7 mars 1968 hemställt om be- myndigande att delta i det planerade företaget för olje- och naturgasprospektering samt att disponera högst 2,5 milj. kr. av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för aktieteckning. Vidare har LKAB:s styrelse anmält att förslag — med förbehåll för Kungl. Maj:ts godkännande — kommer att föreläggas bolagsstämman om ändring av bolagsordningen, innebärande att föremålet för bolagets verksamhet vidgas.

Det är inte möjligt att på nuvarande stadium förutsäga om exploaterbara fyndigheter kan påträffas. För det svenska näringslivet skulle emellertid en inhemsk olje- eller naturgasutvinning innebära betydande utvecklingsmöjligheter. Med tanke på Sveriges nuvarande mycket stora oljeimport skulle givetvis förekomsten av inhemska reserver vara av stort värde från såväl beredskapssynpunkter som handels- och energipolitiska synpunkter. Med hänsyn härtill är det naturligt att en prospekteringsinsats i första hand finansieras med svenskt kapital och sker under aktiv medverkan från statens sida.

Det är enligt min mening lämpligt att nu påbörja en grundlig och planmässig undersökning av de områden som kan tänkas innehålla olje- eller naturgasfyndigheter. Samhällets intressen av att denna undersökning kommer till stånd och det stora ekonomiska risktagande som den innebär är ytterligare argument för att staten bör ta på sig ett betydande ansvar. Staten har hittills gjort de största insatserna när det gäller olje- och naturgasprospektering i Sverige. Ett fortsatt statligt deltagande innebär också en uppföljning och vidareutveckling av statens övriga engagemang på energiområdet och beträffande utvinningen av landets naturtillgångar. I sammanhanget kan jag nämna att Sverige tagit upp frågan om bestämmande av kontinentalsockelgränsen med ett flertal av de berörda strandstaterna.

Nu berörda riktlinjer för olje- och naturgasprospekteringen bör i huvud-

sak ligga till grund för Kungl. Maj:ts beslut beträffande koncessionsgivningen. Statens deltagande i verksamheten avses, som nämnts, ske genom att vattenfallsverket och LKAB deltar i det planerade bolaget. Båda dessa företag får anses väl skickade för ett sådant engagemang, såväl med tanke på deras ekonomiska och tekniska resurser som med hänsyn till deras nuvarande verksamhet inom energi- och mineralområdena.

I enlighet härmed bör Kungl. Maj:t inhämta riksdagens bemyndigande att medge vattenfallsverket att disponera investeringsmedel för aktieteckning i det planerade bolaget. Verkets bidrag för att täcka bolagets prospekteringskostnader bör i likhet med vad som gäller för t. ex. förundersökningar för vattenkraftutbyggnader bestridas med driftmedel. I fråga om godkännande av erforderlig ändring i LKAB:s bolagsordning beslutar Kungl. Maj:t.

Vad beträffar delägarnas rätt att vid beskattningen göra avdrag för kostnaderna i det nya bolagets verksamhet torde praxis f. n. vara något oklar. För att säkerställa att alla delägare behandlas lika synes avdragsrätten böra regleras genom särskild lagstiftning. I enlighet härmed avser chefen för finansdepartementet att senare anmäla förslag av denna innebörd.

Avtal mellan statens vattenfallsverk och Skellefteå stad om bildandet av ett bolag för utbyggnad av Bastusel kraftstation

Vid anmälan av statens vattenfallsverks framställning om anslag för nästa budgetår (prop. 1968: 1 bil. 9 s. 139) hade jag ingen erinran mot den bedömning som vattenfallsverket gjort av belastningsutvecklingen t. o. m. budgetåret 1973/74. Jag förordade också att prognosen skulle läggas till grund för bedömningen av utbyggnaden av verkets produktionsresurser. Förslaget till investeringsanslag till kraftstationer m. m. och därvid angivna produktionsobjekt för budgetåret 1968/69 avser att skapa möjligheter för vattenfallsverket att kunna täcka den väntade belastningen även vid exceptionella torrår t. o. m. budgetåret 1973/74. Verkets produktionsresurser och inköpsmöjligheter kommer dock att bli hårt utnyttjade. För att erhålla leveranssäkerhet under därpå följande budgetår fordras ytterligare produktionsutbyggnader, men verket har bedömt att anslagsmedel härför inte kommer att krävas förrän budgetåret 1969/70.

Vattenfallsverket bygger gemensamt med Boliden Aktiebolag en kraftstation vid Grytfors i Skellefteälven. Stationen beräknas bli tagen i drift under budgetåret 1968/69. Som framhölls i propositionen om godkännande av avtalet rörande Grytfors, vilken bifölls av 1965 års riksdag (prop. 1965: 165, SU 191, rskr 440), hade förhandlingar tagits upp mellan vattenfallsverket, Skellefteå stad och Bolidenbolaget om samarbete beträffande

fortsatt utbyggnad av Skellefteälven. Vattenfallsverket och Skellefteå stad har nu kommit överens om att tillsammans tillgodogöra sig vattenkraften i Skellefteälven från Grytforsens dämmningsområde upp till Ledefatset i en station benämnd Bastusel. Bolidenbolaget har avböjt att delta i utbyggnaden. I skrivelse den 23 februari 1968 har verket hemställt om Kungl. Maj:ts godkännande av ett med staden träffat konsortialavtal, vilket innehåller närmare villkor om utbyggnaden. Arbetsmarknadsstyrelsen har i yttrande den 7 mars 1968 tillstyrkt utbyggnaden bl. a. med hänsyn till det allmänna läge på arbetsmarknaden, som kan förutses i de inre delarna av Norrland.

Enligt konsortialavtalet skall vattenfallsverket och Skellefteå stad bilda ett aktiebolag för att gemensamt uppföra och driva Bastusel kraftstation. I det tillämnade bolaget — Bastuselbolaget — skall 72 % av aktierna tecknas av vattenfallsverket och 28 % av Skellefteå stad. Verket förbinder sig att som likvid för tecknade aktier tillskjuta dels kronan tillhörig vattenkraft i Skellefteälven mellan Ledefatset och Grytforsens dämmningsområde, dels de utredningar som verkställts för vattenfallets utbyggnad, allt till ett värde av sammanlagt 14 580 000 kr. Staden betalar sina aktier kontant. Vid Bastuselbolagets bildande kommer 18 milj. kr. att tecknas i aktiekapital. Aktie skall lyda på 10 000 kr. För tecknad aktie skall inbetalas 112,5 % av det nominella värdet. Till skydd för parterna skall i bolagsordningen föreskrivas hembudsskyldighet vid överlåtelse av aktier. Bolagets styrelse skall bestå av tre ledamöter av vilka två utses av vattenfallsverket. Dessa två skall vara styrelsens ordförande och vice ordförande. En av dem skall också vara ordförande på bolagsstämman.

Vattenfallsverket skall konstruera och bygga anläggningen. Utbyggnaden skall bedrivas så att kraftverket kan tas i drift senast vid utgången av år 1974. Maximieffekten blir 96 MW (1 000 kilowatt) och den genomsnittliga produktionsförmågan beräknas till 580 GWh (miljoner kilowatt-timmar) om året. Vattenfallsverkets andel blir omkring 420 GWh.

Den sammanlagda anläggningskostnaden inklusive fallrätter, nedlagda utredningskostnader, ränta under byggnadstiden och andelar i regleringar beräknas till 172 milj. kr.

Om Bastuselbolaget inte tar upp några lån i öppna marknaden och alltså ingen ränta utgår under byggnadstiden kommer verkets nettoutlägg för statens andel i kraftstationen att uppgå till 93,3 milj. kr. Begynnelseanslag för kapitaltillskott torde erfordras budgetåret 1969/70.

Under förhandlingarna har diskuterats en något större andel av aktiekapitalet för Skellefteå stad än den nu föreslagna. Vattenfallsverket föreslår att möjlighet hålls öppen att till staden, mot emissionsvärdet, överlåta högst så många aktier att stadens sammanlagda andel av Bastuselbolagets aktiekapital uppgår till 48 %. En förutsättning skall därvid vara att frågan härom på stadens initiativ tas upp före den 1 januari 1969.

Jag har inte något att erinra mot en utbyggnad av Bastusel kraftstation

enligt det framlagda förslaget. Med den angivna kostnaden har vattenfallsverket bedömt utbyggnaden vara ekonomiskt försvarlig. Den är också nödvändig för att möta den snabbt stigande efterfrågan på elektrisk kraft.

Från sysselsättningssynpunkt är det synnerligen önskvärt att Bastuselbolaget kan bildas så snart som möjligt så att anställda skall kunna överföras från utbyggnader i Övre Norrland, som vattenfallsverket färdigställer under de närmaste åren.

Med hänvisning härtill förordar jag att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens bemyndigande att godkänna avtal om bildande av Bastuselbolaget. Kungl. Maj:t bör vidare inhämta riksdagens bemyndigande att medge vattenfallsverket att komma överens om de smärre ändringar i avtalet som i framtiden kan visa sig nödvändiga samt att vid överenskommelse därom överlåta högst 360 aktier i det tillämnade bolaget.

Ändring av vissa lånevillkor i samband med försäljning av Laxå Bruks AB

År 1947 förvärvade staten genom domänstyrelsen *Laxå Bruks AB*. Sedan bolagets skogs- och jordbruksfastigheter överförts till domänfonden förvärvade AB Statens Skogsindustrier (Assi) aktierna i Laxåbolaget (prop. 1947: 318, JoU 66, rskr 462). I samband därmed beviljades Assi ur domänverkets markfond mot räntebärande revers ett förlagslån på 3,7 milj. kr. Domänverkets fordran har sedermera överförts på fonden för låneunderstöd, statskontorets delfond (prop. 1957: 117, SU 111, rskr 295). Härvid förklarades att lånet tills vidare borde vara amorteringsfritt samt löpa med en ränta motsvarande den som tillämpas av riksgäldskontoret för rörliga krediter till statliga aktiebolag.

Assi arrenderade Laxåbolagets anläggningar och drev där tillverkning av stålsand och mineralullsprodukter samt sågverksrörelse. Erforderliga investeringar betalades av Assi som fick motsvarande fordran på bolaget. Den 1 januari 1965 förvärvade Assi sågverket.

Enligt riksdagens beslut år 1965 (prop. 83, SU 82, rskr 218) bemyndigades Kungl. Maj:t att om Kungl. Maj:t fann det lämpligt besluta om ekonomiskt samgående mellan Svenska Skifferoljebolaget, Laxåbolaget och Törefors AB. Genom avtal mellan Assi och skifferoljebolaget övertog skifferoljebolaget år 1965 aktierna i Laxåbolaget samt vissa inventarier m. m. för en sammanlagd köpeskilling av 3,7 milj. kr. Likvid erlades genom att skifferoljebolaget från Assi övertog betalningsansvaret för det tidigare nämnda lånet på 3,7 milj. kr.

Laxå Bruks AB har ett aktiekapital på 2,5 milj. kr. och har 165 anställda. Bolaget driver alltså jämt mineralulls- och stålsandstillverkning. Bolagets andel av mineralullsmarknaden är förhållandevis liten.

Skifferoljebolaget äger indirekt även vissa aktier i *Rockwool AB*, som också bedriver mineralullstillverkning. Enligt godkännande av 1965 års riksdag (prop. 1965:168, SU 190, rskr 439) förvärvade nämligen skifferoljebolaget Svenska Durox AB med dotterbolag, varibland Skövde Gasbetong AB med ett innehav av 50 % av aktierna i Rockwoolbolaget. Övriga 50 % av aktierna ägs av danska intressenter.

Rockwoolbolaget har ett aktiekapital på 6 milj. kr. Aktierna är indelade i en A- och en B-serie. A-serien ägs av det danska bolaget I/S Kähler & Co, B-serien av Skövde Gasbetong AB. Ägarna av vardera serien utser hälften av styrelsens ledamöter. Bolagets andel av mineralullsmarknaden är betydande. Utvecklingen har varit snabb under senare år och likviditeten är mycket god.

Genom att skifferoljebolaget har intressen såväl i Laxåbolaget som i Rockwoolbolaget föreligger en koncernanknytning mellan dessa båda företag. Skifferoljebolaget har nu ingått ett preliminärt avtal om försäljning av Laxå Bruks AB till Rockwool AB. Avtalet, som jämväl behandlar en reglering av vissa koncernfordringar m. m., innebär att skifferoljebolaget i ersättning för överlåtelsen av sina intressen i Laxåbolaget erhåller ett vederlag om ca 4,2 milj. kr. Likvid skall, utöver viss kontantbetalning vid överlåtelsen, erläggas i form av revers som skall amorteras under 10 år och löpa med en ränta av 6,25 %. Övertagandet avses ske senast vid halvårsskiftet innevarande år.

Det avtal som nu slutits om överlåtelse av Laxåbolaget till Rockwool är ett naturligt led i den pågående strukturrationaliseringen. Försäljningen motiveras bl. a. av att Laxåbolaget kan visa sig vara för litet för att på tillfredsställande sätt kunna fortsättningsvis hävda sig på marknaden. Bolagets ringa storlek tillåter t. ex. inte att någon nämnvärd produktutveckling bedrivs. Det större Rockwoolbolaget har bättre förutsättningar för en fortsatt expansion. Ett samgående mellan bolagen ger goda möjligheter till ökad slagkraft på marknaden. Vissa rationaliseringsvinster kan också påräknas. Starka kommersiella skäl talar således för att de två företagen, som båda har anknytning till den statliga företagssektorn och som båda tillverkar mineralullsprodukter, fortsättningsvis drivs gemensamt.

Till detta kommer önskemålet att minska de risker för sysselsättningen i Laxå som följer av den på längre sikt ofrånkomligen osäkra lönsamheten hos ett företag av Laxåbolagets storlek på denna marknad. En försäljning av Laxåbolaget till Rockwool bör skapa bättre förutsättningar för en gynnsam utveckling av verksamheten än om Laxåbolaget drivs separat. Härigenom läggs en god grund för fortsatt trygghet för de anställda. Det har också varit en förutsättning för försäljningen att Rockwoolbolaget åtar sig att fortsättningsvis driva verksamhet i Laxå. I försäljningsavtalet ingår en särskild klausul av denna innebörd.

Försäljningen av Laxåbolaget aktualiserar frågan om återbetalning av det statliga lån på 3,7 milj. kr. som varit förknippat med innehavet av aktierna i bolaget. Skifferoljebolaget har förklarat sig berett att återbetala hela lånesumman då Rockwoolbolaget till fullo slutfört amorteringarna av likviden för Laxåbolaget. Jag föreslår att lånevillkoren nu kompletteras med en bestämmelse av denna innebörd.

Nyteckning av aktier i Kalmar Verkstads AB

Frågan om överföring av huvuddelen av aktieinnehavet i Kalmar Verkstads AB från statens järnvägars fond till fonden för statens aktier har anmälts tidigare denna dag. Förslaget motiveras av att bolagets tidigare naturliga anknytning till statens järnvägar försvagats i och med att bolagets leveranser av järnvägsmateriel minskat medan dess verksamhet i fråga om andra produkter ökat. Det har därför framstått som lämpligt att beredningen på ägarnivå av frågor rörande bolaget samordnas med beredningen av frågor rörande flertalet andra varuproducerande statliga företag.

Föredragande statsrådet har vidare förordat att statens järnvägar vid en tilltänkt nyemission i bolaget tecknar nya aktier i proportion till det på statens järnvägars fond efter överföringen kvarstående aktieinnehavet för ett belopp av sammanlagt 288 960 kr. Därvid lämnades en redogörelse för bolagets utvecklingsplaner och för de bedömningar som föranlett förslaget om nyemission.

Jag förordar att nyteckningsrätten utnyttjas också i vad avser den aktiepost som föreslagits överförd till fonden för statens aktier. Aktieinnehavet berättigar till teckning av 20 046 nya aktier på nominellt 100 kr. till en kurs av 120 kr. per aktie motsvarande ett sammanlagt belopp av ca 2 406 000 kr. Ett särskilt investeringsanslag bör för ändamålet anvisas för budgetåret 1968/69.

Hemställan

Under åberopande av det anförda hemställer jag att Kungl. Maj:t föreslår riksdagen att

- 1) bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och andra företag om samarbete i ett bolag avseende prospektering efter olja och naturgas i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer jag angett, *dels* låta vattenfallsverket ta i anspråk 2 500 000 kr. av investeringsanslaget Kraftstationer m. m. för att teckna aktier i det bolag som bildas enligt sådant avtal,

2 a) bemyndiga Kungl. Maj:t att *dels* godkänna avtal mellan statens vattenfallsverk och Skellefteå stad om gemensamt tillgodogörande av vattenkraften i Bastusel, *dels* medge vattenfallsverket att träffa överenskommelse om smärre ändringar i avtalet,

2 b) bemyndiga Kungl. Maj:t att medge vattenfallsverket att till Skellefteå stad mot aktiernas emissionsvärde överlåta högst 360 aktier i det tillämnade bolaget,

3) godkänna att, under förutsättning av försäljning av Laxå Bruks AB till Rockwool AB, betalningsvillkoren för det statliga lån om 3,7 milj. kr. för vilket Svenska Skifferoljeaktiebolaget numera har åtagit sig betalningsansvaret, ändras enligt vad jag förordat i det föregående,

4) till *Teckning av aktier i Kalmar Verkstads AB* på kapitalbudgeten under fonden för statens aktier, finansdepartementet, för budgetåret 1968/69 anvisa ett investeringsanslag av 2 406 000 kr.

Med bifall till vad föredraganden sålunda med instämmande av statsrådets övriga ledamöter hemställt förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Britta Gyllensten